

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Правове забезпечення логістики»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Логістика

За темою № 1 - Загальні положення правового забезпечення логістики.

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол
від 31.08.2021 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст
вищої категорії, викладач-методист Хиль Л.П.

Рецензенти:

1. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін, викладач
вищої категорії, викладач-методист Кременчуцького льотного коледжу
Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат
політологічних наук Матета О.А.
2. Декан факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького
національного університету імені Михайла Остроградського доктор
педагогічних наук, професор Поясок Т.Б.

План лекції:

1. Суб'єкти правового забезпечення логістики. Особливості правового механізму регулювання перевезень.
2. Визначення поняття транспорту.
3. Транспортне законодавство.
4. Єдина транспортна система України.
5. Транспорт як предмет регулювання.

Рекомендована література:

Основна

1. Корнєєв Ю. В. Транспортне право України: Навч. посіб. / Ю. В. Корнєєв. – К. : Центр учбової літератури, 2019. – 168 с.
2. Гаєвець М.В. Транспортне право: Навч. посіб. / М.В. Гаєвець, І.В. Горіславська, Ю.С. Канарик, Л.О. Панькова, Н.А. Поліно, О.П. Світличний – К.; ЦП «КОМПРИНТ», 2015. – 368 с.

Додаткова

3. Булгакова І.В., Клепікова О.В. Транспортне право України: підручник / І.В. Булгакова, О.В. Клепікова. - К.: Прецедент, 2011. – 344 с.
4. Водний кодекс України від 06.06.1995р. №213/95 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
5. Воздушные перевозки: Нормативные акты. Комментарии и рекомендации. Судебная практика. Образцы документов / автор-составитель Б.Л. Елисеев. – 464 с. (Серия «Юридические справочники»).
6. Гіжевський В.К., Демський Е.Ф., Мілашевич А.В. Транспортне право України, підручник [для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів] - К.: Атіка, 2012. 2-ге вид., допов. і переробл. – 330 с.
7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів. - Міжнародний документ від 30.09.1957р. (Женева) (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
9. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 №2344-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
10. Закон України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 № 273/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

11. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 №1775-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
12. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004 №1961-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
13. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» від 06.04.2000 №1644-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
14. Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 №2408-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
15. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 №85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
16. Закон України «Про транзит вантажів» від 20.10.1999 №1172-XIV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
17. Закон України «Про транспорт» від 10.11.1994 № 232/94-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
18. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» від 01.07.2004 №1955-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
19. Кодекс торговельного мореплавства України від від 23.05.1995 №176/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
20. Конвенція для унификации некоторых правил, касающихся международных воздушных перевозок, Варшава, 12.10.1929г. (с учетом изменений внесенных Протоколом от 28.09.1955г., Гаага). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aerolan.com.ua/publ/35-1-0-55>.
21. Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень 1999р. - Міжнародний документ від 28.05.1999 // Офіційний вісник України від 15.05.2009 - 2009р., № 33, / №100, 2008, ст.3295 /, стор. 169, ст.1163, код кту 46552/2009.
22. Конвенція ООН по зобов'язанню операторів транспортних терміналів в міжнародній торгівлі. – Міжнародний документ від 1991р. (Відень). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
23. Конвенція ООН про міжнародні мультимодальні перевезення вантажів. – Міжнародний документ від 1980р. (Женева). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
24. Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів. – Міжнародний документ від 19.05.1956р. (ратифіковане СРСР 1

серпня 1986р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

25. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу. – Міжнародний документ від 09.10.1997р. (ратифікована Україною законом №581 – XIV від 08.04.1999р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

26. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944р. - Міжнародний документ від 07.12.1944 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

27. Конституція України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

28. Левковець П.Р., Марунчик В.С. Міжнародні перевезення і транспортне право: Навчальний посібник. – 3-тє вид., випр. та доп. – К.: Арістей, 2005. – 292 с.

29. Митний кодекс України від 12.12.1991 №1970-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

30. Повітряний кодекс України від від 04.05.1993 №3167-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

31. Татарчук І.В. Транспортне право України. ТОВ «Центр учбової літератури», 2016, 304 с.

32. Транспортне право України: підручник для студентів ВНЗ / М.Л.Шелухін, О.І.Антонюк, В.О.Вишнівецька та ін.; за ред. М.Л.Шелухіна. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 896 с.

33. Угода про принципи формування спільного транспортного простору і взаємодії держав–учасниць співдружності незалежних держав у галузі транспортної політики. Міжнародний документ від 09.10.1997р. (ратифікована Україною законом № 1126-XIV від 06.10.1999р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

34. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

35. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

Текст лекції

1. Суб'єкти правового забезпечення логістики. Особливості правового механізму регулювання перевезень.

Правове забезпечення логістики відноситься до транспортного права.

Транспортне право - відносно самостійна галузь права, яка регулює суспільні відносини, що складаються у зв'язку з організацією і діяльністю транспорту по забезпеченню внутрішніх і міжнародних транспортно- економічних зав'язків і потреб населення у перевезеннях.

Транспортне право в структурі права і в правовій системі України посідає місце комплексної галузі права. В залежності від переважаючих правовідносин його можна розглядати як частину Цивільного, Господарського або Адміністративного права (підгалузь Цивільного, Господарського або Адміністративного права).

Предметом правового регулювання логістики виступають суспільні відносини, що виникають:

- між перевізниками та споживачами транспортних послуг.
- між перевізниками при здійсненні процесу перевезень.
- між органами управління транспортом і перевізниками.

Системою транспортного права виступає певна структура, елементами якої є транспортно правові норми та інститути, розташовані і згруповані у відповідній послідовності. Як і в інших галузях правової системи України Транспортне право складається з загальної та особливої частин.

Загальна частина - об'єднує норми про загальну організацію діяльності Єдиної транспортної системи, що закріплюють його принципи, правове становище суб'єктів, організаційно-правові засади діяльності транспорту, форми і методи управління транспортом, юридичну відповідальність за правопорушення на транспорті.

Особлива частина - містить норми, що регулюють діяльність окремих видів транспорту; транспортно-правових підгалузей залізничного транспорту, автомобільного транспорту, морського транспорту, річкового транспорту, авіаційного транспорту, міського електротранспорту, трубопровідного транспорту; транспортно-правових інститутів (Організація і планування перевезення вантажів, транзит вантажів).

2. Визначення поняття транспорту.

Транспорт - це сукупність виробничо-технологічних комплексів, організацій і підприємств, призначених для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому та міжнародному сполученнях і надання інших транспортних послуг усім споживачам.

Роль і значення транспорту закріплено в ст. 1 Закону України "Про транспорт" в якій визначено, що транспорт - одна з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовільняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях.

Для задоволення потреб у перевезенні пасажирів і вантажів необхідні транспортні засоби і комплекси, які мають бути побудовані і повинні перебувати у відповідному технічному стані, необхідне своєчасне впровадження заходів технічного переозброєння і передових методів з вдосконалення всіх ланок транспортної системи.

В Україні галузевий склад транспортного комплексу має свою організаційну структуру:

1. Наземний:
 - залізничний;
 - автомобільний;
 - трубопровідний.
2. Водний:
 - морський;
 - річковий.
3. Повітряний.
4. Космічний.

Специфічною галуззю транспортного комплексу є міський електричний транспорт.

Виробничим процесом у транспорті є переміщення вантажів і людей. Одним з характерних показників є обсяг перевезень, тобто кількість перевезених вантажів (пасажирів) за певний проміжок часу (рік, місяць, добу). Для обчислення роботи транспорту береться до уваги й відстань перевезень. Добуток обсягу перевезень на відстань їх транспортування називається вантажно - або пасажирооборотом й визначається відповідно у тонно-кілометрах і пасажиро-кілометрах.

В Україні сформована Єдина транспортна система України, яку згідно ст. 21 Закону України “Про транспорт” становлять: транспорт загального користування (залізничний, автомобільний, морський, річковий і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен); промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний транспорт та шляхи сполучення загального користування.

Коротка характеристика транспорту загального користування

1. **Залізничний** - протяженість залізничної мережі складає приблизно 23000 км - 4 показник в світі (після США, Росії і Канади).

“+” - лідер пасажирообороту (50-70% загального обсягу перевезень);

- низька собівартість.

“-“ - низька маневреність;

- висока вартість прокладання залізниць.

2. **Автомобільний** - приб. 170000 км - мережа автодоріг загального користування.

“+” - висока маневреність;

- домінує у перевезеннях на короткі відстані.

3. **Морський** - приб. 2500 км водних шляхів.

“+” - мала собівартість транспортування;

- 95% закордонні плавання.

“-“ - невелика швидкість переміщення.

4. **Річковий** - виконує допоміжний характер. Внутрішні річкові судноплавні шляхи - 2,3 тис. км.

5. **Авіаційний** -

“+” - велика швидкість перевезень;

- найвища безпека.

“-“ - висока вартість.

6. **Міський електричний транспорт** - тролейбусні лінії - 4,4 тис. км; трамвайні лінії - 2,1 тис. км, метрополітенівські лінії

- 99,1 км.

“+” - найбільш зручний, надійний і безпечний вид міського транспорту;

- вирішує проблему масових швидкісних перевезень пасажирів.

“-“ - характеризується великими капіталовкладеннями.

3. Транспортне законодавство.

Транспортно-правова норма, як і норми інших галузей права має триелементну побудову правової норми: гіпотеза, диспозиція, санкція (наприклад: ст. 60 Закону України “Про автомобільний транспорт”. Відповідальність перевізника). Але структура норми припису складається з двох елементів - гіпотези та диспозиції або санкції (наприклад: ч. 2 ст. 2 Закону України “Про транспорт”).

Класифікація транспортно-правових норм

1. За функціональною спрямованістю.

- Регулятивні - як правило, не містять у собі санкції, наприклад: ст. 10 Закону України “Про транспорт” (Вимоги...); ч. 1 ст. 9 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Ліцензування).

- Охоронні - передбачають державний припис за вчинення правопорушення і містять відповідні санкції, наприклад: ч. 9 ст. 52 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Відшкодувати...).

2. За предметом регулювання.

- Матеріальні - закріплення порядку утворення Транспортних органів, визначення правового статусу, права і обов’язки суб’єктів транспортно- правових відносин, наприклад: ч. 1 ст. 16 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Статус...), ст. 27 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Замовник...), ст. 40 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Водій...).

- Процесуальні - процедура здійснення прав і обов’язків учасників транспортно-правових відносин - державна реєстрація Транспортних. засобів, ліцензування, тендер, страхування.

3. За формою припису.

- Зобов’язуючі - власний припис, наприклад: ст. 26 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Виконавець...).

- Забороняючі - владні приписи щодо заборони, наприклад: ч. 3 ст. 40 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Водію автобуса забороняється...).

- Дозвольні - має право, наприклад: ч. 4 ст. 40 Закону України “Про автомобільний транспорт” (Водій таксі...).

- Заохочувальні - певна винагорода.

- Рекомендаційні - поради відносно діяльності окремих осіб.

4. За метою дії.

- За простором - загальнодержавні, регіональні, місцеві.
- За часом - безстрокові, строкові, разові.
- За суб'єктами транспортно-правових відносин - Фізичні Особи,

Юридичні Особи, соціальні спільноти.

Класифікація джерел транспортного законодавства:

1. Закони.

- Конституція України.
- Закон України "Про транспорт".
- Закони України, що регулюють транспортні правовідносини.

2. Підзаконні акти.

- Укази, розпорядження Президента України.
- Постанови Верховної Ради України.
- Постанови, розпорядження Кабінету Міністрів України.
- Нормативно-правові акти міністерств, державних служб, комітетів

і відомств.

- Нормативні акти місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

- Локальні нормативні акти - структурних підрозділів транспорту.

3. Міжнародні угоди з іншими державами.

4. Нормативні договори.

5. Судова та адміністративна практика.

6. Правовий звичай.

Конституція України (28.06.1996 р.)

Закріплені основи державного і суспільного ладу; права і обов'язки громадян та усіх суб'єктів власності і господарювання. Ці положення є визначальними для правового регулювання діяльності з надання транспортних послуг. Юридична основа розвитку транспортного права. Крім того містить норми, які мають безпосереднє відношення до транспорту. Наприклад, п. 5) ст. 92 - виключно законами України визначаються засади організації та експлуатації транспорту. Наприклад, п. 7) ст. 137 - АРК здійснює нормативне регулювання з питань транспорту загального користування, автошляхів.

Закон України "Про транспорт" (10.11.1994 р.)

Базовий - визначає правові, економічні, організаційні та соціальні основи діяльності транспорту. Складається з 3 розділів та 42 статей.

Розділ I - Загальні положення (ст. 1-20)

Розділ II - Транспортна система України (ст. 21-40)

Розділ III - Заключні положення (ст. 41-42)

Кодекси

1. **Цивільний Кодекс України (16.01.2003 р.)** - регулює основні положення щодо перевезень. Глава 52. Поняття та умови договору (Ст. 626 - 637). Глава 53. Укладення, зміна і розірвання договору (Ст. 638 - 654). Глава 64. Перевезення (Ст. 908 - 928). Глава 65. Транспортне експедирування (Ст. 929 - 935).

2. **Господарський Кодекс України (16.01.2003 р.)** - містить норми,

які регулюють організацію і здійснення перевезень вантажів. Глава 32. Правове регулювання перевезення вантажів (Ст. 306 - 316).

3. **Кодекс торговельного мореплавства України** (23.05.1995 р.) - встановлює правові, економічні та соціальні засади діяльності Морського Транспорту. Складається з XI розділів та 393 статей.

4. **Повітряний Кодекс України** (19.05.2011 р.) - встановлює правові основи

діяльності в галузі авіації. Державне регулювання діяльності в галузі авіації та використання повітряного простору України спрямоване на гарантування безпеки авіації, забезпечення інтересів держави, національної безпеки та потреб суспільства і економіки у повітряних перевезеннях та авіаційних роботах. Складається з XIX розділів та 130 статей.

Закони України

1. **Про залізничний транспорт** (04.07.1996 р.) - визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності Залізничного Транспорту загального користування. Складається з VII роз. та 27 ст.

2. **Про автомобільний транспорт** (05.04.2001 р.) (23.02.2006 р. - нова редакція) - визначає засади організації та експлуатації Автомобільного Транспорту. Складається з UI розділів та 60 статей.

3. **Про дорожній рух** (30.06.1993 р.) - визначає правові та соціальні основи дорожнього руху з метою захисту життя та здоров'я громадян, створення безпечних і комфортних умов для учасників руху та охорони навколишнього природного середовища. Складається з XII розділів та 54 статей.

4. **Про автомобільні дороги** (08.09.2005 р.) - визначає правові, економічні, організаційні та соціальні засади забезпечення функціонування автомобільних доріг, їх будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг. Складається з XII розділів та 49 статей.

5. **Про трубопровідний транспорт** (15.05.1996 р.) - визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності трубопровідного транспорту. Складається з 21 статті.

6. **Про функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період** (20.10.1998 р.) - встановлює правові та організаційні основи функціонування єдиної транспортної системи України в особливий період виходячи з положень Законів України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", "Про транспорт", "Про оборону України". Складається з IU розділів та 11 статей.

7. **Про транзит вантажів** (20.10.1999 р.) - визначає засади організації та здійснення транзиту вантажів Авіаційним, Автомобільним, Залізничним, Морським і Річковим транспортом через територію України. Складається з 11 статей.

8. **Про перевезення небезпечних вантажів** (06.04.2000 р.) - визначає правові, організаційні, соціальні та економічні засади діяльності, пов'язані з перевезенням небезпечних вантажів Авіаційним, Автомобільним, Залізничним, Морським і Річковим транспортом. Складається з У розділів та 26 статей.

9. **Про комплексну програму утвердження України як транзитної держави у 2002-2010 роках** (07.02.2002 р.).

10. **Про транспортно-експедиторську діяльність** (01.07.2004 р.) - визначає правові та організаційні засади транспортно-експедиторської діяльності в Україні і спрямований на створення умов для її розвитку і вдосконалення. Складається з 16 статей.

11. **Про міський електричний транспорт** (29.06.2004 р.) - визначає правові, організаційні та соціально-економічні засади функціонування міського електричного транспорту загального користування на ринку транспортних послуг і спрямований на створення сприятливих умов для його розвитку, задоволення потреб громадян у доступних, якісних і безпечних перевезеннях. Складається з УІ розділів та 20 статей.

Укази Президента

1. **Про Положення про Міністерство інфраструктури України** (№ 581 від

12.05.2011 р.). Складається з 13 пунктів. 3. Основні завдання. 4. Відповідно до покладених на нього завдань. 5. З метою організації своєї діяльності. 6. Має право. 9. Очолює - Міністр інфраструктури України, який призначається на посаду та звільняється з посади в установленому порядку Президентом України за поданням Прем'єр-Міністра України. Міністр інфраструктури України має першого заступника та заступника Міністра - керівника апарату, які призначаються на посади за поданням Прем'єр-Міністра України, внесеними на підставі пропозиції Міністра інфраструктури України, та звільняються з посад Президентом України. Обов'язки Міністра.

2. **Про Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті** (№ 387 від 06.04.2011 р.). Укртрансінспекція України.

Постанови Кабінету Міністрів

1. **Про затвердження Статуту залізниць України** (№ 457 від 06.04.1998 р.) - визначає обов'язки, права і відповідальність залізниць, а також підприємств, установ, організацій і громадян при користуванні Залізничним Транспортном. Складається з УІІ розділів та 137 статей.

2. **Про Статут Автомобільного Транспорту УРСР** (Постанова Ради Міністрів УРСР, № 401 від 27.06.1969 р.) - визначає права і обов'язки АТП, умови перевезення автотранспортом вантажу, пасажирів, багажу і пошти. Складається з XII розділів та 54 статей.

3. **Статут внутрішнього водного транспорту Союзу РСР** (Постанова Ради Міністрів СРСР, № 1801 від 15.10.1955 р.). - визначає завдання і обов'язки органів внутрішнього водного транспорту по забезпеченню потреб країни в перевезеннях вантажу, багажу, пасажирів і пошти. Складається з X розділів та 232 статей.

4. **Про затвердження Положення про Міністерство інфраструктури України** (№ 460, від 30.06.2015 р.). Структура Постанови. 3. Основні завдання. 4. Відповідно до покладених на нього завдань. 5. З метою організації своєї діяльності. 6. Має право.

Нормативно-правові акти Міністерства інфраструктури

Приймає накази, правила, положення, норми, інструкції. Основні - це правила перевезення вантажу, багажу, пасажирів, вантажобагажу і пошти різними видами транспорту.

Судова практика (Судовий прецедент)

1. Роз'яснення Вищого арбітражного суду України “Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевезень вантажів автомобільним транспортом” (№ 01-6/856 від 21.07.1992 р.)

2. Роз'яснення Вищого господарського суду України “Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевезень вантажів залізницею” (№ 04-5/601 від 29.05.2002 р.).

Міжнародні угоди

Існують двосторонні і багатосторонні. Починаючи з 1992 р. діє близько 300 угод з 130 країнами, у тому числі двосторонні:

- в області транспорту - з 7 країнами.
- Авіаційного - 56.
- Морського - 18.
- Залізничного - 16.
- Річкового - 2.
- Дорожнього господарства 6.

Наприклад: 1. Конвенція про дорожній рух від 08.11.1968 р.

2. Конвенція про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу від 09.10.1997 р.

Як же діють за юридичною силою норми міжнародно-правових актів у співвідношенні з національним законодавством. Це бачимо з:

1. Ст. 9 Конституції України (Чинні міжнародні договори...).
2. Ст. 42 Закону України “Про транспорт” (Міжнародні договори...).
3. Ст. 54 Закону України “Про дорожній рух” (Міжнародні угоди).

Правовий звичай

Більшість правових норм транспортного права, як українського так і закордонного законодавства, беруть свій початок зі звичаїв.

За юридичною енциклопедією під головуванням Ю.С. Шемшученко, **звичай** - соціальна норма, правило поведінки людей, що склалося у процесі співжиття людей у результаті фактичного його застосування упродовж тривалого часу. **Правовий звичай** - звичай санкціонований державою і цим перетворений на джерело права. Звичай санкціонується державою у процесі судової або адміністративної діяльності шляхом офіційного закріплення у нормативних актах можливості використання правового звичаю для регулювання певних суспільних відносин або “мовчазної згоди” влади на факт застосування правового звичаю у певних правовідносинах, або включення правового звичаю у законодавчі акти - зводи звичаєвого права. У процесі санкціонування державою відбувається відбір правових звичаїв і юридичної сили набувають лише ті звичаї які відповідають інтересам панівних верств. Санкціонування звичаю відбувається шляхом визнання його судовою, господарською, адміністративною практикою і використання як основи

судового рішення або шляхом відсилання до нього у нормі закону.

Серед основних джерел права правовий звичай є історично першим, властивим всім правовим системам світу минулого, набув правової характеристики внаслідок тривалого застосування і визнання органами державної влади. Сучасне розуміння і місце правового звичаю в системі джерел права є результатом його еволюції, яка відбувалася по-різному у різних правових системах. Право Стародавнього Риму відносило правові звичаї до категорії усних джерел права (*jus non scriptum*). З посиленням законодавчої діяльності держави звичай значною мірою втратив своє значення, хоч і не перестав бути джерелом права. Римські юристи розрізняли кілька видів правових звичаїв. По-перше, звичаї *secundum legem* (на додаток до закону), які відіграють найважливішу роль, сприяють розумінню змісту тих термінів та висловів закону чи судового рішення, які вжито в особливому, відмінному від загальноприйнятого значенні (зловживання правом, розумна ціна тощо). По-друге, звичаї *consuetudo praeter legem* (крім закону) застосовуються у випадку прогалин у праві, а також, в-третьє, *contra legem* та *adversus legem* (проти закону), наявні при колізії закону та звичаю.

Правовий звичай на транспорті — правило поведінки, що виникло в процесі історичного розвитку транспортних правовідносин та отримало офіційне визнання та забезпечення силою державного примусу. Саме забезпеченням силою державного примусу правовий звичай відрізняється від простого звичаю. Як правило, правові звичаї у транспортному праві набувають більшої ваги за умови відсутності відповідних норм у законодавстві, особливо в тому, що регулює міжнародну торгівлю та міжнародні перевезення. Можливість застосування правових звичаїв виникає за умови прямої вказівки на це у відповідних законодавчих актах, а у разі відсутності такої вказівки — у тих випадках, коли ті чи інші питання діяльності суб'єктів транспортного права врегульовані не повністю або їхня законодавча регламентація відсутня. При цьому диспозитивна норма законодавства має пріоритет над правовим звичаєм, а застосування правових звичаїв за умови існування імперативної правової норми взагалі забороняється.

На сьогодні в діючому законодавстві України термін “звичай”, як загальна норма, міститься у Цивільному кодексі України (далі - ЦК), в якому передбачено окрему ст. 7. Звичай, у якій зазначено, що цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту, а звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, проте є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Звичай може бути зафіксований у відповідному документі. Звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, у цивільних відносинах не застосовується. Виходячи з вищезазначеного можна прийти до висновку, що правило поведінки, яке розглядається як звичай, повинне бути стійким у відповідній сфері діяльності. Тобто, варто говорити про сформоване правило поведінки, яке широко застосовується в будь якій області діяльності. В даному випадку - в транспортній. Найбільш поширений в морському транспортному праві. Деякі ввійшли до Кодексу торговельного мореплавства України (далі - КТМ).

Наприклад: Ст. 64 “... капітан залишає судно останнім”.

Ст. 71 “... щодо віддання капітаном судна тіла померлого моряка морю”.

4. Єдина транспортна система України.

В Україні транспортний комплекс має свою організаційну структуру. Відповідно до ч.1 ст. 21 Закону України “Про транспорт” до Єдиної транспортної системи України входять:

1. Транспорт загального користування.
 - залізничний (дивись ст. 22 Закону України “Про транспорт”).
 - Морський (дивись ст. 24 Закону України “Про транспорт”).
 - Річковий (дивись ст. 27 Закону України “Про транспорт”).
 - Автомобільний (дивись ст. 30 Закону України “Про транспорт”).
 - Авіаційний (дивись ст. 32 Закону України “Про транспорт”).
 - Міський електротранспорт, у тому числі метрополітен (дивись ст.34 Закону України “Про транспорт”).
2. Промисловий залізничний транспорт (дивись ч. 10 ст. 1 Закону України “Про залізничний транспорт”).
3. Відомчий транспорт (дивись ст. 36 Закону України “Про транспорт”).
4. Трубопровідний транспорт (дивись ст. 37 Закону України “Про транспорт”).
5. Шляхи сполучення загального користування.

Транспортні виробничі комплекси (1.1-1.6.) характеризуються однорідністю операцій, що виконуються (перевезення вантажу, вантажобагажу, пасажирів, багажу та пошти) і подібністю технологічних циклів.

Сукупність транспортних виробничих комплексів з урахуванням юридичних і економічних чинників складають єдину, цілісну транспортну систему, яка покликана задовольнити потреби населення та суспільного виробництва у перевезеннях.

Єдина транспортна система призначена згідно із ч. 2 ст. 21 Закону України “Про транспорт” відповідати вимогам суспільного виробництва та національної безпеки, мати розгалужену інфраструктуру для надання всього комплексу транспортних послуг, у тому числі для складування і технологічної підготовки вантажів до транспортування, забезпечувати зовнішньоекономічні зв'язки України.

5. Транспорт як предмет регулювання.

Під державним управлінням розуміється підзаконна виконавчо-позпорядча діяльність органів державного управління, яка спрямована на практичне виконання законів у процесі повсякденного безпосереднього керівництва господарським, соціально- культурним та адміністративно-політичним будівництвом.

Мета і завдання державного управління в галузі транспорту закріплена в ч. 1 ст. 3 Закону України “Про транспорт”.

Конкретніше по підгалузях транспорту (дивись ст. 5, 6 Закону України

“Про автомобільний транспорт”, ст. 4 Закону України “Про залізничний транспорт”). Таким чином державне управління передбачено на всіх видах транспорту.

Основні функції державного управління на транспорті:

1. Правове забезпечення діяльності транспортної системи (Закони, Статути, Положення, Правила перевезень, договори, інструкції, ліцензування окремих видів транспортної діяльності, державна реєстрація транспортних засобів).

2. Експлуатаційна діяльність транспортних заходів (координація роботи всіх видів транспорту, підготовка графіку руху, ремонт рухомого складу і ремонтної бази, придбання нового рухомого складу і обладнання).

3. Фінансово-економічна діяльність (управління майном, цінова політика, ринок послуг).

4. Соціальний розвиток, охорона навколишнього середовища (добір кадрів, безпека умов праці, соціальний захист).

5. Адміністративно-політична діяльність (розвиток єдиної транспортної системи, управління в особливий період, профілактика і попередження правопорушень, захист державних таємниць).